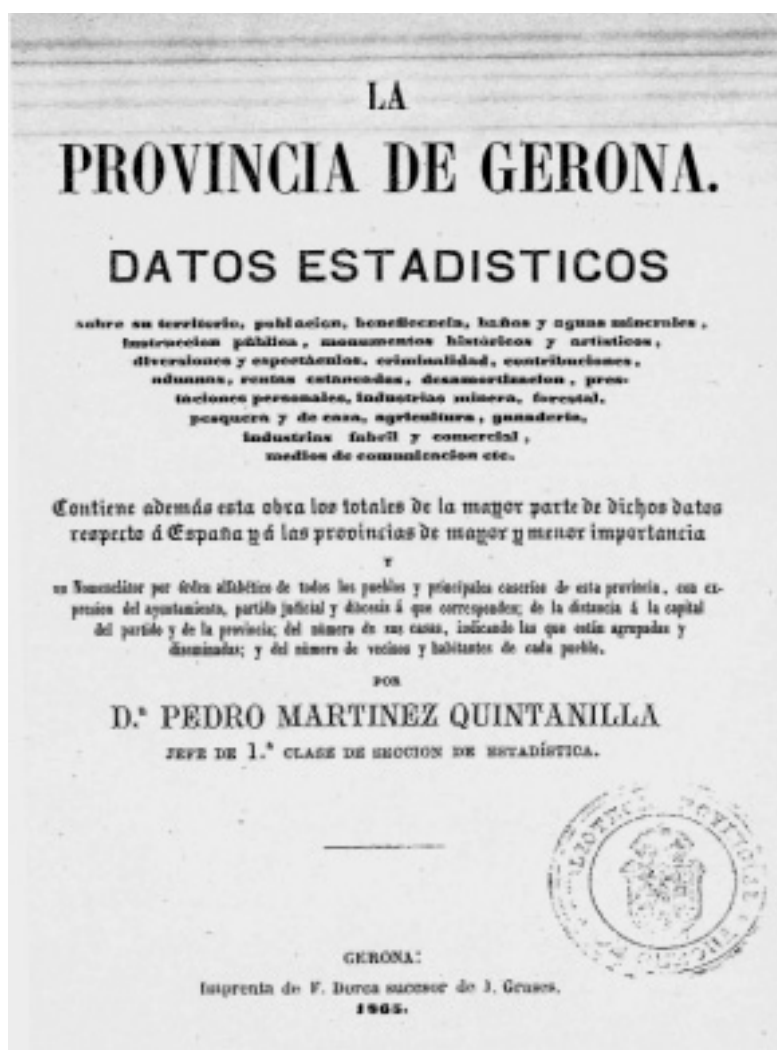

Història

Pedro Martínez Quintanilla, un funcionari a la Girona del segle XIX

Lluís Buscató i Somoza

Primera pàgina del llibre *La provincia de Gerona. Datos Estadísticos*, de Pedro Martínez Quintanilla.

L'any 1865, amb el suport econòmic de la Diputació de Girona, fou publicat el llibre *La provincia de Gerona. Datos estadísticos*. (1) Aquest llibre, tal com ens indica el seu nom, era un compendi detallat de dades diverses relatives a la demarcació provincial gironina, les quals anaven des dels aspectes purament econòmics o demogràfics fins a d'altres que avui dia no entrarien dins d'una publicació d'aquestes característiques, com eren els culturals (a la pràctica fou el primer catàleg monumental de la província de Girona). La voluntat declarada del seu autor era, com es pot observar en la introducció del mateix llibre: «[...] formar una obra completa de Estadística general de esta provincia». Treball que considerava absolutament necessari per a la correcta administració d'aquesta demarcació territorial: «A nadie seguramente conviene tanto como a esa celosa Diputación, el conocimiento del Estado actual de la provincia, para promover el desarrollo de sus intereses morales y materiales, empleando al efecto los elementos de vida propia que encierra el país. Y si la estadística es al pueblo lo que el perro es al ciego, tal vez este pequeño trabajo, fruto de mis ratos de ocio, pueda en varios casos servir de guía a esa digna e ilustre corporación, en el camino de mejoras que ha emprendido procurando todo el bien posible a sus administrados.»

Arribat a Girona l'any 1850, s'identificà amb la ciutat fins al punt de qualificar-la com la seva segon pàtria

En definitiva, ens trobem davant un treball de caràcter recopilatori, el qual posava a l'abast dels seus lectors, d'una forma sistemàtica i regular, un conjunt de dades fins llavors disperses, la qual cosa era un fet innovador a l'època. Per entendre aquest fet, cal no oblidar que un recull de dades tan important per a l'Estat com era el Registre Civil no fou creat fins als anys setanta del segle XIX, de forma que fins aquell moment la font de dades demogràfiques principals per a l'Estat eren els llibres parroquials. D'aquí que en més d'una ocasió, en moments de conflicte entre els sectors conservadors de la societat i l'Estat, no fos estrany que es donés la fugida del capellà d'una població amb els esmentats llibres sota el braç cap a les partides carlines, fet que deixava l'Administració orfe de les dades necessàries per realitzar actuacions tan importants com els sorteigs de llovers.

Dins d'aquest marc general, doncs, la figura de Pedro Martínez Quintanilla esdevé paradigmàtica, atès que per un costat és un perfecte exemple del que hauria d'haver estat l'Administració pública espanyola, un organisme gestionat per funcionaris de carrera amb una òptima preparació professional. Alhora que per un altre costat és un exemple clar de les mancances inherents al nou estat liberal espanyol, incapaç de consolidar un model administratiu modern, atès que a la pràctica tots els càrrecs eren de confiança, de manera que els seus titulars es trobaven sotmesos a la possibilitat de ser cessats en qualsevol moment per motius aliens a la seva activitat professional, com finalment li succeí al nostre protagonista.

L'Administració pública espanyola al segle XIX

Fent un breu resum, i a risc de simplificar en excés el tema, cal dir que l'origen de l'Administració espanyola

ARXIU D'IMATGES EMILI MASSANAS I BURCHET

Frescos, avui dia desapareguts, que decoraven les estances privades del governador civil, al convent del Carme, actual seu de la Diputació de Girona.

actual es troba en la revolució liberal, que s'imposà a la mort de Ferran VII (1833)(2) i en l'establiment del model territorial de divisió provincial establert per Javier Burgos (1834).(3) Com a conseqüència d'aquests fets s'instaurà al país un model d'estat liberal moderat i centralista, que tractà d'imitar, amb més pena que glòria, el model estatal francès. Mostra d'aquest fet és que la figura del governador civil, que havia d'esdevenir la baula central de comunicació entre el nou Estat i les seves províncies, ràpidament es veié mediatitzada i es polititzà, ja que va ser de lliure designació i no un càrrec administratiu, i esdevingué simplement un encarregat d'assolir majories electorals, mantenir l'ordre públic i tutelar els ens locals, i abdicà de la resta dels seus teòrics continguts administratius.(4) Alhora, el governador es trobava sotmès en la majoria dels seus actes a l'Administració militar, que davant de la feblesa de l'Administració civil esdevingué la veritable garantia del manteniment de l'ordre públic i protector del sistema. Situació que ha estat definida per Manel Risques Cor-

bella com una fallida de la civilitat: «La incapacitat d'aquesta [l'oligarquia dominant] per assumir demandes o reivindicacions implica que la formulació incidís directament en el sistema de domini vigent i això es traduïa en la sistemàtica de donar-hi respostes violentes, que s'explicitaven a través d'un aparell repressiu militaritzat en el qual l'Exèrcit, lluny d'esdevenir la força de reserva que pretenia González Bravo, en detentava la direcció».(5)

Aquesta situació, alhora, també es donava entre la resta de funcionaris i càrrecs tècnics i burocràtics dependents del Govern, de manera que no s'arribà a consolidar una veritable carrera administrativa, atès que els funcionaris eren pocs, desmotivats, mal pagats (sovint amb retards en el seu cobrament) i sotmesos a una situació de precarietat laboral increïble. És a dir, qualsevol canvi en el Govern (nacional, provincial o local) podia comportar la seva substitució general, passant a ser *cesantes*, i la seva substitució per altres funcionaris més fidels als nous equips dirigents (situació que ha estat magníficament descrita per Beni-

to Pérez Galdós a la seva novel·la *Miau*). Una mostra d'aquest fet és que no fou fins a l'any 1857 que l'Estat creà, per reial decret de 14 de gener, el cos d'Administració provincial, que enquadra els governadors, secretaris i oficials dels governs provincials, i que permetia una primera definició funcional de la planta del Govern Civil.

Pedro Martínez Quintanilla.

Un model de carrera a l'Administració

Desconeixem la data exacta i el lloc de naixement de Pedro Martínez Quintanilla, tot i que potser caldria situar-lo a Múrcia, on l'any 1840 el localitzem per primer cop com a escriptor meritori del seu Govern polític (els escriptors meritoris eren joves que feien mèrits a l'Administració, sense rebre cap sou; en certa manera eren una mena d'aprenents). D'aquesta dada, però, hom dedueix que el nostre home inicià de ben jove la seva carrera administrativa a l'Administració territorial de l'Estat acabada de crear (la divisió provincial de Javier Burgos és de final de l'any 1833), atès que tenia uns quinze anys.⁽⁶⁾ Posteriorment, no el tornem a localitzar com a treballador de l'Administració pública fins al setembre de 1844, que el trobem al Govern Civil de Sòria. Concretament, aquí fou on fonamentà la seva carrera administrativa, atès que hi fou escriptor del Govern polític al setembre de 1844 (*grosso modo*, l'Administració estava formada per meritoris, escriptors, oficials i caps), escriptor del consell provincial al desembre de 1845, oficial de 3a 3a a l'octubre de 1847 i oficial de 2a 2a al juny de 1850. També, cal esmentar que de forma interina fou secretari del consell provincial i vicesecretari de l'Associació Econòmica Numantina d'Amics del País.

Pel que fa a la seva vinguda a Girona, aquesta es produí el juliol de

1850, en què prengué possessió del càrrec d'oficial de 2a 2a, pel qual havia estat designat el 12 de juny del mateix any. Concretament, creiem que cal vincular aquesta arribada a Girona amb l'estabilització de la situació política a la província, que des de l'any 1833 es trobava en un estat de guerra continuat (de 1833 a 1840 primera guerra Carlina, de 1840 a 1846 situació de precarietat amb una forta extensió del fenomen trabucaire i revolta de la Jamància, l'any 1843, i de 1846 a 1849, guerra dels Matiners). Situació a la qual cal afegir la reforma de l'Administració provincial endegada l'any 1849, que suposà la desaparició de la figura de l'intendent, encarregat de la hisenda provincial, i l'enfortiment de la figura del governador civil, la qual cosa feia necessari un augment del personal públic adscrit a les seves ordres.

L'adaptació de Pedro Martínez Quintanilla a Girona fou ràpida (ell mateix en la seva obra arriba a qualificar Girona de la seva segona pàtria). Hi inicià una llarga carrera administrativa d'èxit, a causa de les seves qualitats intrínseques com a treballador organitzat i eficient, qualitats que li permetren mantenir-se en el seu càrrec durant el bienni progressista (1854-56), quan juntament amb altres treballadors havia estat declarat cessant per les noves autoritats progressistes, per una reial ordre del 31 d'agost de 1854.

Tanmateix, malgrat que aquesta ordre hauria d'haver produït la seva expulsió immediata del cos, això no arribà a passar mercès a la intervenció del mateix governador civil (malgrat que el seu nom no apareix a la minuta es devia tractar del senyor Pedro Celestino Argüelles, que fou governador del 25 d'agost al 24 d'octubre). Concretament, aquest envià un informe al Ministeri de Governació, datat el 12 de setembre, on exposava la

necessitat de mantenir el funcionari en el seu lloc per necessitats del servei: «La gran escasez de brazos en momentos en que la aparición del cólera en varios pueblos de la provincia, las operaciones de la elección de concejales y de Diputados, y otras muchas atenciones propias de la situación actual del país, aconsejan [sin] remedio una determinación semejante. Por otra parte el expresado Quintanilla tenía a su cargo el negociado mas delicado y penoso de la Secretaria, cual es el de los asuntos de Hacienda en todas sus relaciones con las oficinas de dicho ramo; y lo lleva con tal inteligencia, laboriosidad y celo, que no será fácil por cierto que en algún tiempo pueda ser reemplazado en el útilmente. Goza además este interesado del mejor concepto publico por su notoria honradez, buen juicio y unos principios liberales. En las oficinas y fuera de ellas se me habla por todas las personas notables y [...] en el mejor sentido, teniendo yo en parte la mayor seguridad de la exactitud de estos informes por las observaciones que tengo hechas».

Probablement, a causa de la manca de resposta del ministeri, novament es reiterà la petició el 2 d'octubre, i es precisava que la no compareixença del seu substitut feia necessari el seu manteniment al càrrec: «Manifesté en dicha comunicación las poderosas razones que tenia para disponer que Quintanilla continuase auxiliando los trabajos de esta Secretaria, y es deber mío añadir ahora, que sigue en su desempeño dando cada día nueva y repetidas pruebas de celo, inteligencia, honradez y laboriosidad, circunstancias poco comunes por desgracia en los últimos tiempos. Es además persona leal y que se manifiesta identificado con los principios que sostiene el actual Gobierno de S[u] M[ajestad], mereciendo además mi

Nomenat secretari del Govern Civil a final de 1865, va ser cessat sobtadament l'agost de l'any següent per causes desconegudes

Vista parcial de Girona al principi del segle XX, en la qual es pot observar el llit del riu Onyar al seu pas per Girona i el desaparegut pont de Sant Francesc.

particular aprecio y el de cuantos le conocen por su bello carácter y excelente conducta.»

Finalment, doncs, a la vista d'aquests informes el nostre protagonista aconseguí mantenir el seu càrrec administratiu, malgrat que amb una petita degradació, atès que el 7 de novembre de 1854 fou rebaixat a oficial de 3a 3a. Tanmateix, el fet que el seu sou fos idèntic al que tenia abans de ser degradat, 8.000 rals, fa pensar que es tracta d'un tema purament administratiu. Un cop superat aquest atzucac, doncs, continuà la seva carrera, de forma que el 18 de novembre de 1858 prengué possessió del càrrec d'oficial de 1a de la secció d'estadística, departament que dirigia en el moment de publicar la seva obra (en el llibre apareix com a *Jefe de 1ª clase de la sección de estadística*). La tasca que realitzà des d'aquest càrrec fou ingent, bàsicament

durant el mandat de José de Urbitzondo Fernández de Córdoba, que fou la persona que ocupà durant més anys el càrrec al llarg de tot el segle XIX (ho fou del 3 de desembre de l'any 1857 al 18 de febrer de 1864, mentre que l'ocupació mitjana era de menys d'un any). En tot cas és simptomàtic que durant el mandat d'aquest governador es realitzessin diverses actuacions administratives que pretenien millorar el coneixement de la província per part dels seus administradors. En concret, al llarg d'aquest anys s'oficià en diverses ocasions als ajuntaments, parròquies i bisbat, per tal que col·laboressin en la millora del coneixement de les dades estadístiques de la província. Per exemple, sabem que l'any 1860, davant la sospita que el consistori de Vilademuls ocultava dades, se sol·licità la col·laboració del capellà; que l'any 1861 se sol·licità al

bisbat la col·laboració dels capellans per tal que facilitessin les dades necessàries per a la bona actuació de la hisenda pública i que poc després es trameté a la superioritat una llista dels estrangers que residien a la província.(7) Elements que ens permeten intuir la ingent tasca realitzada pel servei d'estadística del Govern Civil al llarg d'aquest anys.

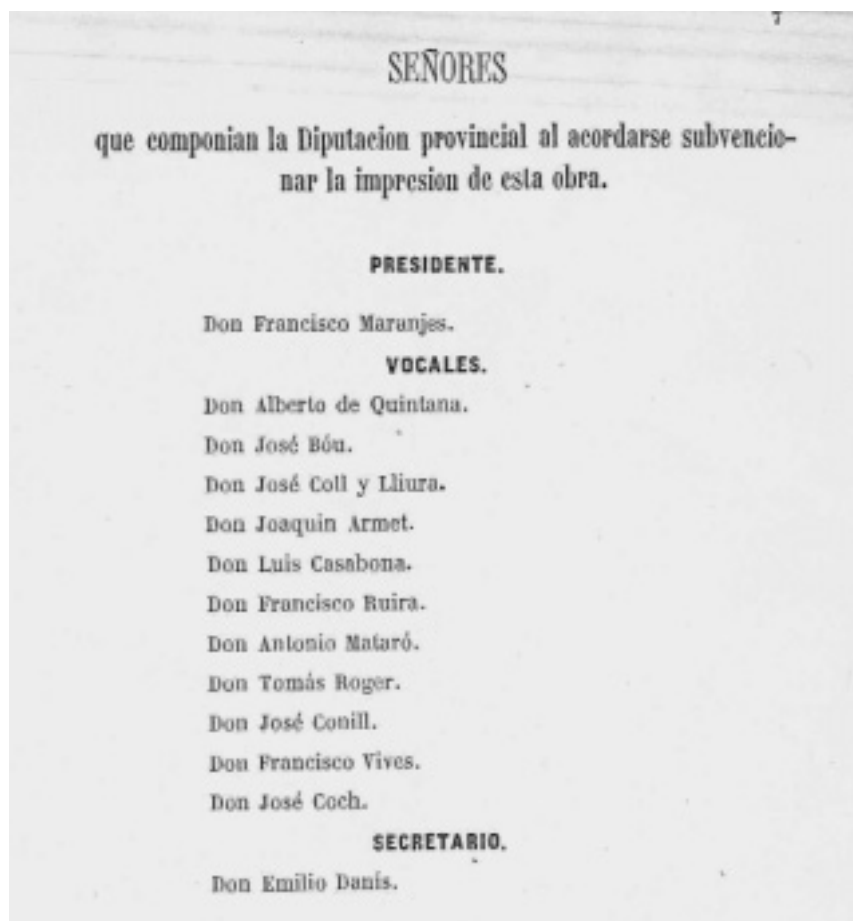
La brillant carrera administrativa de Pedro Martínez Quintanilla, però, no s'acabà aquí, atès que a final de l'any 1865 fou nomenat secretari del Govern Civil, càrrec que, amb tota probabilitat, cal relacionar amb el nomenament de Xavier Maria Moner com a governador civil (l'ocupà des de juliol de 1865 fins al juliol de l'any següent). Aquest havia estat diputat provincial per la Bisbal, en conseqüència ambdós es devien conèixer personalment.(8) Tanmateix, poc

temps després, al final del mes d'agost de 1866, fou cessat de forma immediata, la qual cosa ens porta a plantejar-nos quin error havia comès aquest funcionari exemplar, estimat pels seus superiors i correligionaris per caure en desgràcia d'una forma tan sobtada.

La fi d'una brillant carrera administrativa

En concret, no sabem quines foren les causes exactes que motivaren el seu cessament, però creiem que cal relacionar-ho amb la forta crisi que es vivia en l'etapa final del regnat d'Isabel II, quan el Govern central derivava cada cop més cap a posicions més conservadores. Crisi que a Girona s'havia exterioritzat amb la revolta del regiment Bailén núm. 24, el dia 23 de juny de 1866. Aquesta revolta s'ha d'emmarcar dins d'un seguit d'insurreccions progressistes que esclataren des de 1864 a 1868, en què aconseguiren la caiguda de la dinastia borbònica. El motiu principal que impulsà els progressistes a iniciar aquest camí fou la constatació que mai assolirien el poder per mitjans normals, atès que la reina (Isabel II) mai els cridaria a formar govern. Per entendre aquest fet, cal tenir present que sense el suport reial era impossible aconseguir el govern, atès que el sistema electoral, ja de per si censatari i limitat, estava tan viciat que sovint era el Govern el que creava el Parlament i no a la inversa.⁽⁹⁾

Al mes de juny de l'any 1866, doncs, els progressistes intentaren novament fer-se amb el poder per les armes, fet que es plasmà en la revolta dels sergents de la caserna de Sant Gil, que fracassà estrepitosament malgrat el suport popular que rebé. És, doncs, en el marc d'aquesta insurrecció on cal situar els fets de Girona. La matinada del dia 23 l'esmentat regiment es pronuncià, sota el comandament d'uns quants oficials subalterns. Tanmateix, davant el fracàs de la revolta arreu de

Llista dels membres de la Diputació de Girona l'any 1865, publicada dins del llibre de Pedro Martínez Quintanilla en agraïment per la concessió d'una subvenció de 6.000 rals.

l'Estat, ràpidament el regiment inicià la seva retirada cap a la frontera perseguit per forces fidels al Govern. La revolta, doncs, acabà en un sonor fracàs. La reacció del Govern central fou extremadament violenta i culminà amb l'afusellament a Madrid de 66 sergents implicats. Pel que fa a Girona, davant la impossibilitat de capturar els culpables s'afusellà l'home que havia fet de guia als revoltats durant la seva retirada.⁽¹⁰⁾

En conseqüència, en una situació política inestable l'actuació lògica de l'Administració central fou castigar els seus delegats per la manca de control demostrada en no evitar la rebel·lió

militar, control que a la pràctica era impossible, atès que com hem vist l'Administració militar estava per sobre de la civil, amb el cessament primer del governador civil (18 de juliol de 1866) i, pocs dies després, del seu secretari i substitut interí. En relació amb aquest fet, cal recordar la bona relació que sembla que hi hagué entre Pedro Martínez Quintanilla i Francesc de Maranges i Juli, que era el president en funcions de la Diputació quan aquesta subvencionà l'edició del llibre, però també un liberal progressista que mantenia una forta amistat amb el general Prim. Relació que en una situació de crisi política i institu-

El seu recull de dades estadístiques va ser de gran utilitat per a l'Administració i obtingué molt bona rebuda en els ambients cultes gironins

cional no devia resultar gens innocent als caps administratius superiors del nostre autor. Posteriorment, no tenim cap més dada sobre ell, en conseqüència cal pensar que abandonà Girona en una data no determinada anterior al setembre de 1868, atès que si no, amb tota probabilitat hagués recuperat el seu càrrec amb el triomf de la revolució de la Gloriosa.

A tall de conclusió

Vist aquest conjunt de fets, doncs, podem concloure que Pedro Martínez Quintanilla era la persona adequada per realitzar un treball d'aquestes característiques, atès que es trobava en una posició immillorable per organitzar el conjunt d'informacions que arribaven al Govern Civil procedents dels ajuntaments, del bisbat o de la Comissió de Monuments i posar-los en ordre, amb la qual cosa realitzava una obra que era de gran utilitat per a l'Administració pública de la província. Prova d'aquest fet i de la bona acceptació que tingué el llibre en els ambients cultes de la província és que alguns anys després, a la mort de Francesc Maranges, la *Revista de Gerona*, que era l'òrgan de les èlites culturals gironines, destacà en la seva necrològica el suport donat per aquest a l'edició de l'obra: «Para concluir, añadiremos, que siendo diputado provincial, tuvo la honra de firmar el acuerdo subvencionando al Sr. Quintanilla para la publicación de su interesante obra intitulada *La provincia de Gerona*». (11) Finalment, volem destacar la situació de contínua precarietat que vivien els funcionaris durant aquest període, atès que com s'ha vist ser un treballador eficient i ben dotat per a les tasques administratives no assegurava la permanència en el càrrec.

Lluís Buscató i Somoza és historiador.

Notes

Excepte en els casos en què se'n doni referència directa, totes les dades d'aquest treball procedeixen de l'expedient personal de Pedro Martínez Quintanilla, conservat a l'Arxiu Històric de Girona (AHG). Fons Diputació. Expedients de Personal. 196/3 i 200/16.

- (1) MARTÍNEZ QUINTANILLA, Pedro. *La provincia de Gerona. Datos estadísticos*. Imprenta F. Dorca Sucesor de J. Grases. Girona, 1865. Finalment, cal dir que el total invertit per la Diputació en la publicació del llibre fou de 6.000 rals, quantitat que si bé no era exagerada, sí que era força important, i ahiora era el primer cop que la Diputació subvencionava directament una publicació.
- (2) Per a una visió general d'aquest període vegeu: FONTANA, Josep. *La revolució liberal a Catalunya*. Pagès&Eumo editorial. Lleida, 2003.
- (3) Sobre l'establiment de la divisió territorial a Espanya vegeu: BURGUEÑO, Jesús. *Geografía política de la España constitucional. La división provincial*. Centro de Estudios Constitucionales. Madrid, 1996.
- (4) CAJAL VALERO, Arturo. *El gobernador civil y el estado centralizado del siglo XIX*. Ministerio de Administraciones Públicas. Madrid, 1999. P. 112 i seg. Per a més informació sobre les diputacions provincials al segle XIX i la seva relació amb els governadors civils, vegeu: SANTANA MOLINA, Manuel. *La Diputación provincial en la España decimonónica*. Instituto Nacional de la Administración Pública. Madrid, 1989.
- (5) RISQUES CORBELLA, Manel. *El govern civil de Barcelona*. Edicions de l'Abadia de Montserrat, 1995. P. 446.
- (6) No tenim clara la seva data de naixement, però per les dades contingudes en el seu expedient personal degué tenir lloc cap a l'any 1825, atès que l'any 1851 tenia 26 anys.
- (7) MIRAMBELL i BELLOC, Enric. *Historia del Gobierno Civil de Gerona*. Gobierno Civil de Gerona. Girona, 1992. P. 68, 71 i 72.
- (8) En concret, fou diputat provincial de l'any 1856 al 58. Posteriorment ho tornà a ser, aquest cop per la demarcació de Girona, els anys 1877-82. El fet que ho fos en dos períodes caracteritzats per la recent presa del poder per part dels sectors més moderats del liberalisme ens porten a plantejar que devia ser un home de fortes idees conservadores.
- (9) Sobre aquest tema vegeu: ARTOLA, Miguel. *Partidos y programas políticos, 1808-1936. I Los partidos políticos*. Alianza editorial. Madrid 1971. P. 246 i seg.
- (10) Sobre els fets que precediren la caiguda de la dinastia borbònica a Girona, vegeu: CLARA i RESPLANDIS, Josep. «Precedents de la Gloriosa. Notes sobre la contribució de Girona (1866-68)». *Treballs d'història. Estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines*. Diputació de Girona. Girona, 1976. P. 125 i seg. I també, del mateix autor, *El federalisme a les comarques gironines 1868-1874*. Diputació de Girona. Girona, 1986. P. 21 i seg.
- (11) *Revista de Gerona*, volum II (1878), p. 483.

Vista parcial de la plaça i convent de Sant Domènec al principi del segle XX, quan el convent era quarter d'infanteria.

